

GIÁ TRỊ THẨM MỸ TRONG TRANG PHỤC ÁO DÀI QUAN HỌ BẮC NINH

THE AESTHETICS OF THE QUAN HO BAC NINH AO DAI COSTUMES

Dương Thị Kim Đức^{1,*}

TÓM TẮT

Dân ca Quan họ Bắc Ninh đã được UNESCO ghi danh vào danh sách di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại. Nét độc đáo của Quan họ Bắc Ninh mà bất cứ ai cũng có thể nhận thấy chính là ở sự hoà quyện giữa giai điệu và lời ca, giữa trang phục truyền thống độc đáo với cách ứng xử văn hóa của các liên anh, liên chị. Đã có rất nhiều nghiên cứu về trang phục Quan họ dưới góc độ Lịch sử và Văn hóa trang phục, mỹ thuật trong trang phục. Tuy nhiên chưa có đề tài nào đi sâu vào hệ thống, tổng hợp, phân tích và đánh giá về trang phục Áo dài Quan họ dưới góc độ thiết kế thẩm mỹ của trang phục, đặt trong bối cảnh và không gian Quan họ, trong Văn hóa và nghệ thuật dân ca Quan họ; Giúp các nhà nghiên cứu, các nhà thiết kế nhận diện rõ nét và phát triển phong cách thẩm mỹ của trang phục Áo dài Quan họ, phong cách vừa mang tính chung của trang phục Áo dài phụ nữ miền Bắc, vừa mang sự tích lũy riêng về quan niệm nhân sinh của người Kinh Bắc Việt Nam. Qua đó góp phần vào việc gìn giữ và phát triển các giá trị của văn hóa trang phục truyền thống của trang phục Áo dài Quan họ nói riêng và trang phục dân tộc nói chung.

Từ khóa: Áo dài, áo dài tứ thân, áo dài ngũ thân, áo dài Quan họ, áo dài liên anh, áo dài liên chị, thẩm mỹ trong trang phục, văn hóa trang phục, nguồn cảm hứng.

ABSTRACT

Quan Ho Bac Ninh folk songs have been inscribed on the Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity by UNESCO. The unique feature of Quan Ho Bac Ninh that anyone can notice is the marvelous blend of melodies and lyrics, the distinctive traditional costumes, and the cultural behavior of the brothers and sisters. There are a lot of studies on Quan Ho costumes in terms of the History and Culture of costumes and fine arts in costumes. However, there is no systematic research, synthesis, analysis, and evaluation of Quan Ho Ao Dai in terms of the aesthetic design of the costumes, in the context and atmosphere of Quan Ho, in Quan ho folk art and culture. This study helps researchers and designers identify and develop the aesthetic style of Quan Ho Ao Dai that is both general in nature of Northern women's Ao Dai and brings the own accumulation of the concept of the life of the Kinh Bac people in North Vietnam. In addition, it also contributes to preserving and developing the values of the traditional costume culture of Quan Ho Ao Dai in particular and national costumes in general.

Keywords: Ao dai, Four-Body Ao dai, Five-Body Ao dai, Quan Ho Ao Dai, the brothers' Ao dai, the sisters' Ao dai, aesthetics, costume culture, inspiration.

¹Trường Cơ khí, Trường Đại học Bách khoa Hà Nội

*Email: duc.duongthikim@hust.edu.vn

Ngày nhận bài: 15/3/2022

Ngày nhận bài sửa sau phản biện: 28/5/2022

Ngày chấp nhận đăng: 27/6/2022

1. TỔNG QUAN

Đã có nhiều nghiên cứu về Văn hóa và dân ca Quan họ như sách "Quan họ, nguồn gốc và quá trình phát triển" của tác giả Đặng Văn Lung, Hồng Thao, Trần Linh Quý [1], "Lối chơi Quan họ" của tác giả Như Ý [2], "Dân ca Quan họ Bắc Ninh, Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại" của tác giả Nguyễn Chí Bền, Bùi Quang Thanh [3].

Công trình "Tìm về cội nguồn Quan họ" của nhóm tác giả thuộc Trung tâm nghiên cứu Bảo tồn và Phát huy Văn hóa Dân tộc [4], trong đó có "Trang phục Quan họ" của nhà nghiên cứu Đoàn Thị Tình [5]. Tác giả Nguyễn Thị Xuân Thu với đề tài luận văn thạc sĩ "Giá trị của mẫu sắc và chất liệu trong trang phục lễ hội vùng Kinh Bắc" [6], tuy nhiên chưa có nghiên cứu nào tổng kết, giới thiệu về thẩm mỹ thiết kế (Hình dáng, đường nét, mẫu sắc, chất liệu, bố cục) trong trang phục Áo dài Quan họ.

Dân ca Quan họ

Dân ca Quan họ là hình thức hát giao duyên, tồn tại trong một môi trường văn hóa với những tập quán xã hội đặc thù. Hội Quan họ diễn ra ở trong nhà, trên sân đình, trước cửa chùa hay bồng bênh trên những thuyền thúng giữa ao, hồ (hình 1). Dân ca Quan họ một nét đẹp văn hóa Việt với những làn điệu dân ca mượt mà sâu lắng đã đi vào lịch sử. Cùng với nét thơ, lời ca ấy là những bộ trang phục Quan họ với vẻ đẹp đậm đà khó quên. Năm 2009, Dân ca Quan họ đã được UNESCO công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại.

Hình 1. Trang phục liên anh liên chị hát Quan họ

Trang phục Quan họ

Trang phục Quan họ về cơ bản bao gồm trang phục các liên anh và liên chị. Trang phục liên chị đa dạng về cấu trúc, phong phú về màu sắc hơn trang phục liên anh. Bối cảnh

trang phục Quan họ là các nơi sinh hoạt cộng đồng như đình, chùa, đền, miếu hoặc các khung cảnh ngoài tự nhiên.

- Trang phục Nam - Liễn anh [4]: Các thành phần trang phục liễn anh Quan họ vào giai đoạn từ đầu đến gần cuối thế kỷ XX, bao gồm: Áo dài năm thân, áo cánh, quần, thắt lưng, khăn lượt, giày Gia Định, ô đen (hình 2).

Hình 2. Trang phục Nam - Liễn anh

Chiều dài của Áo dài liễn Anh không quá dài, mà chỉ đến dưới đầu gối một chút. Đặc biệt là áo bao giờ cũng có phần đắp từ chân cổ phủ trên phần vai áo gọi là lá sen. Tất cả các yếu tố đó góp phần tạo nên sự khỏe khoắn, mạnh mẽ, nam tính của Áo dài liễn anh.

Về sau, thì Áo dài bên ngoài thường màu đen, chất liệu là lương, the, hoặc đối với người khá giả hơn thì áo ngoài may bằng đoạn màu đen, cũng có người Áo dài phủ ngoài may hai lần với một lần ngoài bằng lương hoặc the, đoạn, lần trong bằng lụa mỏng màu xanh cốm, xanh lá mạ non, màu vàng chanh... gọi là áo kép. Quần của liễn anh là quần dài trắng, ống rộng, may kiểu có chân què dài tới mắt cá chân, chất liệu may quần cũng bằng diêm bầu, phin, trúc bầu, hoặc lụa trụi màu mỡ gà. Có thắt lưng nhỏ để thắt chặt cặp quần. Bên cạnh bộ trang phục lịch lãm ấy thì phần phụ trang “Khăn lượt, Ô, giày Gia Định” cũng đã góp phần hoàn chỉnh một phong cách của các liễn anh Quan họ.

- Trang phục Nữ - Liễn chị [4]: Các thành phần trang phục Quan họ nữ vào giai đoạn gần cuối thế kỷ XX, bao gồm: Áo dài tứ thân, Áo dài năm thân, áo cánh, yếm, váy; phụ trang: Thắt lưng, khăn bọc tóc, khăn vuông (khăn mỏ quạ), nón quai thao, dép cong (hình 3).

Hình 3. Trang phục Nữ - Liễn chị (Áo dài tứ thân (trái); Áo dài ngũ thân (phải))

Áo dài tứ thân - liễn chị

Áo dài tứ thân xưa do chỉ dệt được khổ vải hẹp ngang nên mỗi thân là một khổ vải, hai khổ vải phía sau được nối liền suốt dọc giữa lưng, còn mép hai bên được may liền với mép hai bên thân trước, nhưng chỉ may liền đến sườn người mặc, còn phần dưới (tà áo) để tự do (coi như mở tà). Hai thân trước là hai khổ vải tạo thành hai vạt, buông xuống hai bên. Kiểu Áo dài tứ thân buộc vạt thường dành trong sinh hoạt hàng ngày. Các liễn chị tham gia lễ hội, hát Quan họ nếu mặc áo tứ thân và thường buông vạt. Hai vạt buông mềm mại tạo dáng tha thướt cho người mặc, phối hợp với các dải thắt lưng lụa nhiều màu sắc, gặp gió nhẹ nhàng quần quít bay bay làm đẹp thêm cho các câu ca, giọng hát mượt mà, tình tứ trong cảnh sắc ngày xuân mở hội.

Áo dài năm thân - Liễn chị

Áo dài năm thân được may bằng năm khổ vải: hai ở phía sau và ba ở phía trước. Hai khổ vải phía sau được nối liền giữa dọc thân áo, hai khổ vải ở phía trước cũng được nối liền như vậy. Khổ vải thứ năm đặt nằm ở dưới thân trước, bên phải, được gọi là vạt con.

Ngay trong tỉnh Bắc Ninh, và trong sinh hoạt Quan họ nói riêng, trong khi các liễn anh đã mặc Áo dài năm thân thì các liễn chị vẫn mặc Áo dài bốn thân. Khoảng những năm 1930 - hầu hết Quan họ nữ Bắc Ninh đều mặc Áo dài năm thân. Áo năm thân nữ liễn chị Quan họ, thời gian đầu, chỉ là tấm áo the hoặc lụa màu đen hoặc nâu, được một hai liễn chị mặc xen lẫn trong bọn Quan họ nữ mặc áo tứ thân truyền thống. Để hòa đồng, người mặc Áo dài năm thân nhưng không cài khuy, mà buông cả hai vạt rồi buộc thắt lưng ngang bụng. Tên gọi thêm là “áo mớ”, “áo mớ ba” hoặc “áo mớ ba mớ bảy”. Gọi là áo mớ ba mớ bảy, có thể đây chỉ là lối nói phiếm định của dân gian, có tác dụng biểu trưng hóa làm nổi bật đặc điểm kiểu trang phục của người Quan họ.

Đến giai đoạn này, khi mặc áo, các liễn chị thường chỉ cài cúc hai cạnh sườn, còn đoạn từ nách lên đến cổ thì lật chéo, để lộ cả hai màu Áo dài trong ra ngoài, rồi dùng dây bao lưng thắt giữ chắc cho phần thân trên vạt cả phía trước. Với cách mặc này sẽ thấy được màu của yếm, áo cánh và màu hai lớp Áo dài bên trong áo the được để lộ ra dưới mép bẻ lật từ nách lên đến cổ của áo. Để hoàn chỉnh bộ trang phục của các liễn chị ngoài chiếc Áo dài năm thân mặc ngoài là bộ bên trong bao gồm: yếm, áo cánh, váy (hoặc quần) và các phụ trang đi kèm như: thắt lưng, khăn bọc tóc, nón quai thao, dép cong...

2. ĐỐI TƯỢNG, PHẠM VI VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

2.1. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Hệ thống, tổng kết, đánh giá giá trị thẩm mỹ thiết kế trong trang phục Quan họ: hình dáng, đường nét, mẫu sắc, chất liệu, bố cục trang phục và cách thức tạo tác trong trang phục liễn chị Quan họ nhằm lưu giữ, bảo tồn và phát triển đặc trưng thẩm mỹ độc đáo của trang phục này.

Phạm vi không gian: Trang phục Quan họ đặt trong bối cảnh Văn hóa, các lễ hội vùng Kinh Bắc. Các yếu tố và giá trị

thẩm mỹ trong trang phục Quan họ nói chung và trong trang phục liên chị nói riêng và đi vào các yếu tố thẩm mỹ thiết kế.

Phạm vi thời gian: Tác giả chủ yếu nghiên cứu và tìm hiểu tiến trình phát triển trang phục Quan họ cận và hiện đại.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

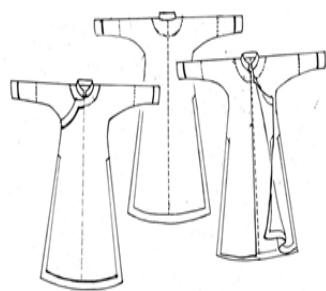
Để có thể tìm hiểu về giá trị thẩm mỹ thiết kế của trang phục Áo dài Quan họ, tác giả đã tiến hành thu thập, hệ thống, nghiên cứu tổng hợp thông tin ở nhiều khía cạnh của trang phục này. Đặc biệt chú ý đặt trang phục Áo dài Quan họ trong không gian văn hóa của nghệ thuật Dân ca Quan họ. Mặt khác, tác giả đã dùng nhiều phương pháp nghiên cứu mang tính chất liên ngành và phương pháp thời trang học để đưa ra những phân tích, đánh giá nhằm làm bật lên giá trị thẩm mỹ của trang phục Áo dài của liên chị Quan họ.

3. KẾT QUẢ VÀ BÀN LUẬN

3.1. Thẩm mỹ thiết kế trong trang phục Áo dài Quan họ liên chị xưa

Trang phục Áo dài tứ thân bao gồm: Lớp ngoài cùng là chiếc áo tứ thân; Lớp tiếp theo là chiếc áo cánh màu trắng, chiếc thắt lưng xanh giữ nhẹ sự kết hợp giữa áo cánh ngắn với cặp váy hoặc quần đen; Lớp trong cùng là yếm, có thể là yếm cổ xây hoặc yếm cánh nhọn xẻ sâu xuống mái tận dưới. Yếm có màu nâu dành cho các bà đứng tuổi hoặc màu trắng ngà, nâu non dành cho các cô gái trẻ.

Trang phục Áo dài ngũ thân gồm nhiều lớp, bề vạt cổ áo với cấu trúc từ trong ra ngoài: yếm, váy, áo cánh, Áo dài ngũ thân (có thể mặc chông 2 lớp hoặc hơn) thắt lưng. Phụ trang bao gồm khăn bọc tóc, khăn vuông (khăn mỏ quạ), nón quai thao, guốc gỗ (hình 4)

Hình 4. Trang phục Áo dài tứ thân và Áo dài ngũ thân liên chị Quan họ, hình kết cấu của Áo dài ngũ thân

Đặc trưng về hình dáng

Với đặc trưng hình dáng tạo cảm giác thống nhất vươn lên. Sự luân chuyển của không gian khối chung của trang phục Áo dài tập trung trọng tâm khối vào phần khối tròn trĩnh của bờ vai, cổ và gương mặt liên chị Quan họ. Trọng tâm đó lại kết hợp với vành tròn của nón quai thao tạo nên sự tỏa lan tỏa của gương mặt với không gian xung quanh. Sự bố cục khối đó mang nét đặc trưng phương đông, kín đáo và mở “vừa phải” với một phần lật của vạt áo trước ngược, kết hợp với nét nhấn về màu sắc và chất liệu phần cổ

áo để tạo sự liên kết ý nhị của bên trong và bên ngoài bộ trang phục.

Tính biểu cảm về đường nét

Trang phục trở nên lịch lãm bởi sự kết hợp của các đường chéo trên cổ, hình của yếm, của đường bề vạt con như một sự gợi mở đi lên một sự tưởng tượng chưa kết thúc, là nút hững hờ xống xính giao tình đung đưa theo nhịp của làn điệu Quan họ. Các nếp buông rủ, buộc thắt của đường nét thắt lưng như nhấn thêm sự sự dịu dàng, ý tứ là sinh động theo mỗi bước đi của liên chị Quan họ. Nét phẩy của lọn tóc đuôi gà hoặc nét của vành khăn mỏ quạ làm gương mặt của liên chị sinh động và yêu kiều (hình 5).

Hình 5. Nghiên cứu đường nét Áo dài Quan họ [7]

Chất liệu, màu sắc

Chất liệu để may áo đẹp nhất thời trước là the, lụa. Áo dài ngoài thường mang màu nền nã như màu nâu già, nâu non, màu đen, màu cánh gián trong khi Áo dài trong thường nhuộm màu khác nhau: màu cánh sen, màu hoa hiên, màu thiên thanh, màu hồ thủy, màu vàng chanh, màu vàng cốm... Áo cánh mặc trong có thể thay bằng vải phin trắng, lụa mờ gà.

Yếm có thể nhuộm màu (xưa gọi là yếm thắm), vàng thư (hoa hiên), xanh da trời (thiên thanh), hồng nhạt (cánh sen), hồ thủy (xanh biển),... Giải yếm to buông ngoài lưng áo và giải yếm thắt vòng quanh eo rồi thắt múi phía trước cùng với bao và thắt lưng. Cũng tương tự yếm, thắt lưng làm bằng lụa nhuộm các màu tươi sáng như màu hoa lựu, màu hoa đào, màu hoa hiên tươi, màu hồ thủy. Thắt lưng cũng buộc múi ra phía trước để cùng với múi bao, múi giải yếm tạo nên màu sắc phía trước người con gái. Liên chị mặc váy sồi, váy lụa, đôi khi có người mặc váy kếp, váy đen.

Quan sát bộ trang phục liên chị Quan họ phải có đến hơn tám mẫu. Tuy nhiên, nhiều màu sắc như vậy nhưng không làm cho bộ trang phục rối rắm ngược lại rất nền nã, dịu dàng và đẹp mắt tôn lên vẻ sáng ngời của làn da. Đầu đó, thấp thoáng những mẫu chói, nhưng lại rất dịu nhờ cách tạo hình mở ba mở bảy, cách mặc chông màu, so le Áo dài ở ngoài áo ngắn. Cách mặc cổ không cài mở đến nách bề màu vạt con chói ở trong để làm duyên cùng với cách thắt đai dài hai lần mẫu xanh đỏ khiến cho khi hát trên thuyền hoặc khi chuyển động theo làn điệu nhìn ở các góc khác nhau các liên chị thật duyên dáng, uyển chuyển, thướt tha và mềm mại.

Bên trong là chiếc áo cánh sáng màu như trắng, gạch non, vàng chanh, nhằm tạo sắc độ với bên ngoài là chiếc áo the đen hoặc nâu sẫm, mận chín, tam giang, huyết dụ... để không quá cách biệt với màu đen của chiếc khăn mỏ quạ màu đen đội đầu. Tất cả lại được giảm dần xuống gam màu trầm sẫm ở phía dưới là chiếc váy.

Người Quan họ dệt nên những tấm vải lụa tơ tằm mềm mại, đẹp đẽ. Từ việc dệt vải nhuộm màu, bằng những lá cây từ thiên nhiên củ nâu, củ mài, bunn non... mà màu sắc của thiên nhiên cứ thế đi vào trang phục của các liền anh, liền chị Quan họ. Trong không gian Văn hóa mùa Lễ hội, các liền chị mặc lồng nhiều lớp áo lụa, với sự phong phú của chất liệu lụa như the, sồi tạo nên sự dung cảm, xao xuyến khi các lớp chất liệu như hòa quyện vào nhau trong chuyển động nhẹ như gió, như mây... Sự nhẹ nhàng, duyên dáng ý nhị, môi trường như vậy, không có gì lớn lao cả, vốn là đặc trưng thẩm mỹ của dân cư đồng bằng bắc bộ, cư dân của Văn hóa lúa nước, làm nên giá trị trường tồn và đặc sắc của trang phục Áo dài liền chị Quan họ.

Trang phục của liền chị như vậy, kết hợp với màu sắc và chất liệu vững trãi, thâm trầm của trang phục liền anh Quan họ, đặt trong bối cảnh của các không gian "diễn xuất" của Dân ca Quan họ như trang nghiêm trong phần Lễ trong Đình, Chùa, những đêm hát tới sáng tại nhà Chứa với ánh sáng của những ánh đèn mờ ảo hay trong không gian tự nhiên với không khí náo nức của phần hội và không khí tràn đầy viên mãn của mùa xuân thì màu sắc và chất liệu của trang phục như được cộng hưởng và âm vang, đi vào trí nhớ và có lẽ không phai nhòa qua năm tháng của những người tham dự Lễ hội và nghe hát Dân ca Quan họ. Hòa điệu với không gian ấy, khí hậu ấy, là thẩm mỹ, sự chơi màu, phối màu tài tình của người Kinh Bắc mà không ở đâu có được, là âm hưởng, hồn cốt dân tộc Việt Nam ta [6].

3.2. Thẩm mỹ thiết kế trong Trang phục Áo dài Quan họ liền chị ngày nay

Trang phục Quan họ ngày nay, dưới những tác động của những xu hướng hiện đại hóa trong trang phục nói chung, trang phục Quan họ cũng đã có những biến đổi ít nhiều, đặc biệt là chất liệu vải, màu sắc và cả sự giản lược trong cấu trúc.

Cấu trúc

Trong cấu trúc trang phục liền chị có sự thay đổi là biến áo mớ ba thành áo mớ hai. Trên cơ sở bộ phục trang Quan họ cổ ba lớp, cải tiến lại còn hai lớp [8]. Lớp trong may bằng vải lụa nhưng màu đỏ, lớp ngoài vẫn dùng lụa the đen hoặc the tím than. Hai màu này lồng vào nhau vẫn tạo nên màu nâu cánh gián đặc trưng. Những đường may không còn rộng quá khổ người như trước mà vòng vào ôm sát eo, bỏ đi đường can sống lưng sau và đường can giữa thân trước để chiếc áo mềm mại và thanh thoát hơn, hai bên hông hơi để lộ ra một chút để những đường cong trên cơ thể người phụ nữ nổi bật hơn.

Lớp áo trong cùng đã được thay bằng một miếng lá lật màu xanh tươi hoặc xanh đậm ở cổ như một đường viền

duyên dáng khiến trang phục Quan họ mang một màu sắc riêng. Dù chỉ còn hai lớp nhưng khi nhìn vào người ta vẫn cảm thấy như là ba lớp vì các lớp vải được sắp xếp chồng lên nhau một cách hết sức hài hòa và khéo léo. Thực ra miếng lá lật của các bà, các cụ ngày xưa được cách tân nhỏ gọn hơn. Khi mặc trang phục Quan họ mà không có lá lật hay yếm đào thì coi như chưa thành bộ. Chiếc Yếm ban đầu chỉ được may đơn giản nhưng về sau đính thêm các hạt kim xa, kim tuyến quanh vòng cổ để tạo nên vẻ lung linh, lấp lánh cho người mặc khi biểu diễn trên sân khấu vào ban đêm (hình 6)

Hình 6. So sánh cải tiến trang phục nữ Quan họ xưa và nay

Ngoài hai lớp áo và chiếc lá lật, trang phục của chị Hai Quan họ cầu kỳ hơn vì còn có thêm chiếc váy, cặp dây thắt lưng và cặp khăn. Bên trong hai lớp áo là một chiếc váy màu đen dài quá chân, gấu váy hơi vòng lên như lưỡi trai. Bên ngoài áo được thắt hai sợi dây thắt lưng, một thắt lưng màu xanh thiên lý và một thắt lưng màu đỏ hoặc màu vàng. Đặc biệt, chiếc khăn vấn trên đầu được chỉnh sửa cả làm vành khăn cao, to và vành sau thấp, nhỏ dần để khi chít khăn mỏ quạ không bị gãy góc.

Với sự kết hợp giữa kiểu dáng Áo dài truyền thống và Áo dài tân thời hiện nay, trang phục của liền chị Quan họ càng toát lên vẻ đẹp gợi cảm của người phụ nữ. Đường may chủ yếu vẫn là khâu tay để chiếc áo được mềm mại. Khéo mặc, khéo chít khăn, liền anh liền chị càng nổi bật hơn trong cái nền nã, lịch lãm đặc trưng của người Quan họ. Chiếc khăn vấn đầu của liền chị quần đàng trước to, đàng sau nhỏ lại, khi đội lên tạo khuôn mặt trái xoan và khi đội thêm khăn vuông mỏ quạ sẽ tạo hình búp sen bao lấy khuôn mặt của liền chị Quan họ.

Màu sắc

Màu sắc trang phục Quan họ gắn với màu thâm là màu nâu, màu ưa chuộng đặc trưng của trang phục miền Bắc. Người già ưa màu nâu già. Người trẻ đóm dáng hơn ưa màu nâu non. Nền vải ngả từ nâu sang hơi đỏ sẫm rất hợp với nước da của các cô gái đồng quê trong những buổi nông nhàn. Màu hay dùng có vẻ hơi "sang" một chút là màu tam giang (ngả giữa nâu và đen) là màu nhũn nhặn, hợp với người đứng tuổi. Màu hoa hiên (ngả giữa da cam và đỏ) là màu ưa thích của các cô gái để may yếm, thiên lý (xanh non), quan lục (xanh thẫm) thường được các cô ưa dùng để may bộ áo "mớ ba, mớ bảy". Màu hồng đào, màu của tươi trẻ được các cô ưa dùng để may yếm.

Cùng với thời gian, với sự biến đổi chung của thời đại, bảng màu của y phục nói chung và của người Quan họ nói riêng cũng có những thay đổi. Nhìn chung, ngoài hai màu chính, mà phần lớn là những màu đậm, thuộc sắc âm: đen (thâm) và nâu gụ, càng ngày màu sắc trang phục càng tươi sáng và nhiều màu sắc hơn. Đặc trưng cơ bản trong màu sắc của trang phục Quan họ là gam ấm, giản dị. Tuy nhiên, càng ngày do yếu tố rộng mở và lan tỏa của văn hóa Quan họ, Quan họ xuất hiện nhiều trên cả các sân khấu lớn do vậy mà cả về màu sắc và kỹ thuật cắt may của trang phục đều đẹp hơn, phong phú hơn trên cái nền dáng dấp cơ bản truyền thống (hình 7).

Hình 7. Màu sắc trang phục nữ Quan họ xưa và nay

Ngày nay, Áo dài tứ thân, Áo dài ngũ thân của các liền chị Quan họ đã được sân khấu hóa đi khá nhiều. Tuy nhiên, bên cạnh đó các cụ vẫn mặc Áo dài tứ thân hoặc năm thân bằng vải thô, đồng màu (màu nâu trầm), các thanh nữ mặc trang phục Áo dài năm thân cách điệu với chất liệu lụa, màu nâu non, kết hợp với thắt lưng màu hồng, xanh, đỏ...

Chất liệu

Hình 8. Trang phục Áo dài Quan họ ngày nay

Ngày xưa, chất liệu tạo nên nét thanh tao của trang phục Quan họ chủ yếu may bằng the, lụa tơ tằm. Lụa Vạn Phúc Hà Đông là loại lụa được dệt nên từ chất liệu tơ tằm tự nhiên, mang nét mềm mại, mịn óng, tinh tế, đạt đến độ hoàn mỹ, mát mẻ vào mùa hè, ấm áp vào mùa đông. Hoa văn bao giờ cũng trang trí đối xứng, đường nét trang trí không rườm rà, phóng khoáng, dứt khoát, với nhiều gam màu nhẹ nhàng, hoặc rực rỡ, đường nét hoa văn tinh tế, hấp dẫn. Các sản phẩm của làng lụa Vạn Phúc đa dạng về màu sắc, phong phú về chủng loại và có tiếng là bền và đẹp. Váy may bằng vải Lĩnh tía hoặc sa tanh đen, khăn

vuông mỏ quạt từ vải Láng đen hoặc Chéo go, thắt lưng thường làm bằng lụa hoặc dũi.

Ngày nay, trang phục Áo dài Quan họ được cải tiến phong phú hơn từ chất liệu cho đến kiểu dáng trên cơ sở phát huy những giá trị truyền thống của bộ trang phục xưa cho hợp với xu hướng và bối cảnh Quan họ mới (hình 8).

Bố cục

Nghiên cứu trang phục Quan họ từ nguyên liệu đến cấu trúc trang phục và đặc biệt là yếu thẩm mỹ đặt trong bối cảnh về văn hóa, phong tục tập quán và nghệ thuật cho ta thấy vẻ đẹp trang phục Áo dài Quan họ mang đặc trưng tính chất hài hòa của văn hoá Á Đông với cấu trúc buông thả, trong ngoài, với cách phối hợp bộ và đồng bộ trong bộ trang phục và trong tổng thể với trang phục của liền anh, trang phục lễ hội và không gian Văn hóa vùng Kinh Bắc. Màu sắc trầm tối bên ngoài và sáng ở bên trong của Trang phục cũng mang những sự tương đồng trong bố trí ánh sáng trong các Chùa chiền Việt. Hài hòa với không gian kiến trúc và ánh sáng, hài hòa với không gian gia đình, sân đình, sân Chùa, với màu sắc của những ruộng lúa, nương dâu vùng Kinh Bắc.

Hình dáng, màu sắc, chất liệu, bố cục trang phục liền chị Quan họ xưa lựa chọn cho trang phục Lễ hội của mình là cũng xuất phát từ tập tục văn hoá và nhu cầu sử dụng, màu của trang phục Quan họ để cao tính trang trọng, tôn vinh được nét đẹp của người Việt, với những mẫu cơ bản: Đen của váy, nâu của áo (hoặc áo mớ: trong lụa mẫu, ngoài áo năm thân the đen mặc bê cổ), trắng của yếm, vàng chanh, hồng điều, xanh lá cây của thắt lưng trong những bộ trang phục Quan họ xưa. Còn trong trang phục Quan họ nay, mẫu sắc đã được tăng thêm sắc độ tương phản với phần yếm đỏ, vật ngực xanh lá cây. Với cách sắp xếp bên trong áo mẫu đỏ có phủ lớp vải mẫu the đen chuyển tông đỏ sang màu nâu cánh gián hoặc đỏ tía đã tạo nên mẫu sắc tương đối đặc trưng cho trang phục liền chị Quan họ.

Có thể nói, nếu xưa kia, trang phục liền chị Quan họ được may bằng tay và chất liệu là lụa tự nhiên được nhuộm thủ công từ màu sắc thiên nhiên vô cùng nhẹ nhàng và phù hợp với cơ thể người mặc. Trang phục Quan họ của các liền anh, liền chị là bộ trang phục như được "dệt" từ trời đất, từ Văn hóa và từ vẻ đẹp tâm hồn của người dân Kinh Bắc với bao sự trân trọng và yêu mến.

Còn ngày nay, khi chất liệu của trang phục được dệt công nghiệp, cách may cắt cũng có phần được máy móc hóa. Từ tông màu đến sắc độ vải vóc đều có nhiều sự biến đổi, mẫu như tươi mới hơn, tương phản hơn và giống nhau hơn giữa các bộ trang phục liền chị. Theo cảm nhận của tác giả thì cái tình và chất cảm của các yếu tố thẩm mỹ trong trang phục liền chị Quan họ, Áo dài Quan họ đã bị thuyên giảm đi không ít.

Trong bối cảnh thời trang Việt Nam ngày nay, khi nhịp điệu dồn dập của thời trang thế giới đang tác động mạnh mẽ đến giới trẻ. Có nhiều nhà tạo mẫu và thiết kế thời trang trong và ngoài nước sáng tác thời trang lấy cảm hứng từ trang phục Áo dài Quan họ. Hát Quan họ và mặc trang

phục Áo dài Quan họ đã trở thành một biểu tượng thân quen không chỉ ở vùng Kinh Bắc mà còn ngày càng có sức lan toả rộng khắp. Trang phục thời trang lấy cảm hứng từ Áo dài tứ thân, Áo dài ngũ thân Quan họ xuất hiện rất nhiều trên các sân khấu ca nhạc, thời trang, phim ảnh, nhiều khi trở thành các trang phục mà đại diện Việt Nam tự hào trình diễn trong các cuộc thi người mẫu, hoa hậu Quốc tế,...

4. KẾT LUẬN

Có thể nói, trang phục Áo dài Quan họ đã góp phần làm nên vẻ đẹp nền nã, thanh tao, song hành qua bao thập kỷ cùng làn điệu tình tứ của Dân ca Quan họ, đem lại vẻ đẹp đáo có một không hai của Quan họ Bắc Ninh, di sản phi vật thể của thế giới. Vẻ đẹp ấy có sức lan toả ảnh hưởng tới nhiều lĩnh vực của cuộc sống hiện đại như, mỹ thuật, kiến trúc, lịch sử, văn hoá, du lịch, điện ảnh... Trang phục Áo dài liền chị Quan họ mang đậm nét bản sắc của Văn hóa trang phục dân tộc Việt thấm đẫm trong từng lớp kết cấu, mẫu sắc, chất liệu, bố cục của trang phục... Đó là sự nối kết tuyệt vời giữa vẻ đẹp của các liền chị, liền anh với câu ca tiếng hát Quan họ. Vẻ đẹp này sẽ mãi sẽ là nguồn cảm hứng bất tận cho những nhà thiết kế và những người thưởng ngoạn yêu mến văn hóa trang phục Áo dài Kinh Bắc nói riêng và yêu mến trang phục dân tộc Việt Nam nói chung.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Dang Van Lung, Hong Thao, Tran Linh Quy, 1978. *Quan họ - Nguồn gốc và quá trình phát triển*. Social Sciences Publishing House, Hanoi.
- [2]. Nhu Y, 2006. *Lối chơi Quan họ*. Culture - Information Publishing House, Hanoi.
- [3]. Nguyen Chi Ben, Bui Quang Thanh, 2018. *Dân ca Quan họ Bắc Ninh, Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại*. Social Sciences Publishing House, Hanoi.
- [4]. Hoang Chuong, cs, 2008. *Tìm về coi nguồn Quan họ*. Theatrical Publishing House, Hanoi.
- [5]. Doan Thi Tinh, 2006. *Trang phục Việt Nam*. Fine Arts Publishing House, Hanoi.
- [6]. Nguyen Thi Xuan Thu, 2017. *Gia trị của màu sắc và chất liệu trong trang phục lễ hội vùng Kinh Bắc*. Master thesis, University of Industrial Fine Art.
- [7]. Duong Thi Kim Duc, 1996. *Lịch sử áo dài*. Student research topics.
- [8]. Ha Tung Long, 2010. *Người cải tiến trang phục Quan họ*. Available: <https://giadinh.net.vn/nguoi-cai-tien-trang-phuc-quan-ho-172100304082531882.htm>.
- [9]. <https://saostar.vn/giai-tri/national-costume-ao-tu-than-ao-ba-ba-dep-nhat-cua-dai-dien-viet-nam-7669736.html>.
- [10]. <https://thanhvien.vn/do-my-linh-mac-ao-tu-than-doi-non-hoa-sen-mua-tai-miss-world-2017-post704530.html>.

[11]. <https://vov.vn/thoi-trang-lam-dep/truc-diem-duyen-dang-trong-bst-hoa-tiet-gom-nau-cua-ntk-xuan-thu-452325.vov>.

[12]. http://kellybui.vn/bai-viet/nha-thiet-ke-kelly-bui-gioi-thieu-bo-suu-tap-tonkin-tai-thuong-hai_102.aspx.

AUTHOR INFORMATION

Duong Thi Kim Duc

School of Mechanical Engineering, Hanoi University of Science and Technology